

De anderhalvemeteronderneming

Ondernemingsrecht 2020/XXVII

Column

Anderhalf is een raar getal. Taalkundigen zijn het er niet over eens of het enkelvoud of meervoud is. Als je de helft van de tweede taart hebt opgegeten, dan blijft (blijven?) nog anderhalve taart (taarten?) over. Ook sommige rekenaars hebben moeite met anderhalf. Bartjens² berekende dat met anderhalve meter afstand houden iedere burger over een rondje van 7 m² Nederlands grondgebied kan beschikken. Later moest hij dat corrigeren tot 1,8 m², omdat hij per abuis had gerekend met een straal van 1,5 m in plaats van 0,75 m. Andere rekenaars hebben minder moeite met de crisismoments. De flitshandelaren van Flow Traders sliepen in tentjes op de handelsvloer en behaalden in maart een duizelingwekkende omzet. Ze schrokken er zelf van; een deel van de winst gaat naar goede doelen.³

Uit onderzoek blijkt dat 84% van de banen in Nederland op anderhalve meter afstand van elkaar kan worden verricht (en 16% dus niet).⁴ Dat vergt wel wat aanpassingen. Plexiglasafscheidings bij de kassa van de supermarkt, in de trein en in de zittingszaal van rechtbanken en hoven. Eenrichtingsverkeer op kantoor en afwisselend lunchen in de schaftwagens op bouwplaatsen. Ieder op z'n eigen rondje van 1,8 m². In veel sectoren is dat dus haalbaar. In contactrijke sectoren is dat moeilijk, denk aan de zorg, politie, horeca, cultuur, evenementen en aan verzorgende beroepen zoals kappers en nagelstudio's. De anderhalvemeter economie zal in die sectoren immense aanpassingen vergen.

Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat de anderhalvemeter economie kan worden opgesplitst in een thuiswerkeconomie (38%) en een buitenshuiswerkeconomie (46%). In de financiële sector en de zakelijke dienstverlening kan goeddeels vanuit huis worden gewerkt. De afgelopen weken zijn daarin grote sprongen gemaakt. Mogelijk wordt dat in die sectoren de nieuwe manier van werken. Ook delen van de overheid (bestuur en rechtspraak) en het onderwijs blijken redelijk vanuit huis te kunnen functioneren, al zijn de meningen verdeeld.⁵ Voor de contactrijke beroepen is thuiswerken geen optie. Het vertaalt zich ook in regionale verschillen: in Amsterdam wordt straks vooral thuis gewerkt en in Zeeuws-Vlaanderen vooral buitenshuis.

Het is opmerkelijk hoe de samenleving zich plooit. Een brede consensus en een groot vertrouwen lijken te bestaan in de door de overheid getroffen maatregelen. De vraag is of burgers en bedrijven zich voor langere tijd willen committeren aan de beperkingen van de (economische) vrijheid ten behoeve van de volksgezondheid. Dat wordt in ons land gezien als een valse tegenstelling, maar een lastig dilemma is het wel. Vooralsnog overheerst de solidariteit met de medewerkers in de zorg. Maar het gemor neemt toe en ook de angst dat de overheid bij het bestrijden van het coronavirus maatregelen oplegt die een blijvende in- en uitgang tot gevolg hebben.

Ook opmerkelijk is de rol van de overheid als geldschieter. Met een grote voortvarendheid en gulheid is de geldkraan opengezet. Gelukkig blijken ook de private banken bereid en in staat om ruimschoots kredieten te verschaffen. Zij zijn – zoals zij zelf niet zonder trots zeggen – deze keer niet het probleem, maar een deel van de oplossing. De vorige crisis heeft zo beschouwd toch iets goeds opgeleverd. Maar dat is niet genoeg. Om de economie draaiende te houden is een ongekende hoeveelheid geld nodig. Dat kan alleen door de publieke sector – door ons allemaal – worden opgebracht. Voor veel ondernemingen zullen de door de overheid verstrekte loonsubsidies, leningen en giften cruciaal zijn om deze crisis te doorstaan. Voor een deel van de ondernemingen zal het niet genoeg blijken te zijn. Hopelijk

1 Gerard van Solinge is hoogleraar in Nijmegen, advocaat in Amsterdam en hoofdredacteur van dit tijdschrift. De definitieve versie van deze column zal verschijnen in het themanummer 'Ondernemingsrecht in tijden van corona'.

2 Bartjens, 'Een kwart strafschopgebied ruimte', *Het Financieel Dagblad* 10 april 2020.

3 Matthijs Rotteveel, "Schizofreen gevoel" bij Flow Traders over recordomzet, *Het Financieel Dagblad* 22 april 2020.

4 Jesse Groenewegen & Sjoerd Hardeman, 'De anderhalvemeter economie van Nederland gemeten', 16 april 2020 www.mejudice.nl.

5 Zie discussie op www.ru.nl/cpo/verderdenken tussen Fred Hammerstein, 'Overpeinzingen bij een crisis', (2 april 2020); en Nico Jörg, 'Nu afzien van zittingen lijkt mij getuigen van wijs beleid' (8 april 2020).

zullen coulance en uitstel van betaling, al of niet in het kader van de nieuwe insolventiewetgeving, het aantal deconfitures enigszins kunnen beperken. Te verwachten is dat na de crisis vele procedures gaan volgen over herstructurerings, faillissementen, fraude en claims. De juridische sector zal er wel bij varen.

De vraag rijst wat er met die enorme overheidsschuld moet gebeuren. In ruimer verband zal dat in de Europese Unie een existentiële vraag gaan worden. Een nieuwe kijk op het Europese project is onvermijdelijk. Nettobetalers als Nederland en Duitsland zullen moeten gaan inzien dat zij als exportlanden veel profijt hebben van de interne markt. Niet alleen om die reden verdienen de zuidelijke lidstaten steun – ook omdat de afgelopen jaren vooral deze landen de grote vluchtelingenstromen hebben moeten opvangen.

Na de crisis moeten de bedrijven hun schulden aan de overheid in ieder geval deels terugbetalen. Vermoedelijk zal de overheid daarbij zachte voorwaarden hanteren. Een gerechtvaardigde vraag is of die schuld niet gedeeltelijk moet worden omgezet in kapitaal. De overheid krijgt dan zeggenschap over de vraag wat er met de investering wordt gedaan en kan bijvoorbeeld verhinderen dat steunontvangende bedrijven dividend uitkeren of aandelen inkopen. De samenleving (de ‘belastingbetaler’) krijgt op die manier naast zeggenschap ook rendement op het offer dat nu wordt gebracht. Van nature zal de overheid in veel sectoren niet permanent aandeelhouder willen zijn. Die deelnemingen kunnen op termijn weer worden afgestoten. Maar in sommige sectoren ontstaat wellicht de wens om wel een blijvende invloed te hebben. Het gaat dan om de sectoren die cruciaal worden geacht voor een veilige en gezonde samenleving. Die ontwikkeling is overigens al langer gaande. De coronacrisis heeft haar versneld. Het nu aanhangige wetsvoorstel op grond waarvan overheidstoestemming nodig is voor overnames in de telecomsector is daarvan een treffend voorbeeld.⁶ In de nasleep van deze crisis zal vermoedelijk de roep gaan klinken om de voor Nederland vitale bedrijven op deze manier te beschermen tegen kwalijk of bedreigend geachte invloeden van buitenaf. “Intelligent protectionisme” noemde Paul Scheffer dat onlangs.⁷

Andere ontwikkelingen die al gaande waren, zullen eveneens door de crisis worden versterkt. Denk aan de grote aandacht voor risicomanagement en de bijbehorende compliance-druk van de diverse toezichthouders (al houden die zich nu een beetje in). Een ander voorbeeld is de groeiende rol van privaat kapitaal in de financiering van ondernemingen van alle soorten en maten. Private equity-partijen moeten rekening gaan houden met de overheid als nieuwe gesprekspartner in de aandeelhoudersvergadering. Koopjesjagers zijn zeker in crisistijd niet populair.

Het wordt letterlijk en figuurlijk passen en meten in de samenleving die ons te wachten staat. We zullen moeten leren leven – misschien nog wel lange tijd – met de anderhalvemeter economie. Waar mensen zich noodgedwongen en razendsnel hebben moeten aanpassen aan de nieuwe realiteit, staan nu bedrijven voor die uitdaging. De anderhalvemeteronderneming is de nieuwe maat der dingen.

6 Wijziging van de Telecommunicatiewet met betrekking tot ongewenste zeggenschap in telecommunicatiepartijen, (Kamerstukken 35153).

7 Paul Scheffer, ‘Waarom we bedelen om mondkapjes’, *NRC Handelsblad*, 18/19 april 2020.